

RIIGIKOHUS
♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

Riigikohtu praktika tsiviilasjades

mai – august 2018

Aktuaalse praktika ülevaade

Kätlin Piho

analüütik

Tartu

2018

SISUKORD

1. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2. AKTUAALNE PRAKTIKA	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Võlatunnistus ja kohustusega ühinemine (2-13-34922/124).....	4
2.1.2. Aegumise katkemine täitetoimingu puhul (2-16-11056/34)	4
2.1.3. Kahju hüvitamine ja deliktiõiguslik kaitsenorm (2-16-14655/24).....	5
2.1.4. Hagi tagamisega tekitatud kahju hüvitamine (2-15-4981/106).....	6
2.1.5. Üürilepingus ette nähtud viivis (2-15-8794/42).....	7
2.1.6. Tervishoiuteenuse osutamise leping (2-15-123028/39).....	8
2.1.7. Kaubamärgiomaniku ainuõigus ja domeeninime kasutamise keelamine (2-16-6665/50)	9
2.1.8. Käenduslepingu ülesütlemine (2-16-13032/100).....	12
2.1.9. Ettevõtte üleminek (2-16-5282/51)	14
2.2. MENETLUSÕIGUS	15
2.2.1. Kohtulahendiga määratud juurdepääsu õiguse kasutamise takistamine (2-17-8643/28)	15
2.2.2. Pankrotimenetlusega seonduv kohtumenetlus (2-16-9313/102).....	16

1. STATISTILINE ÜLEVAADE

1. maist kuni 31. augustini 2018 saabus Riigikohtusse 353 menetlustaotlust tsiviilasjades. Neist 181 olid kaebused kassatsioonimenetluses ja 152 määruskaebused, lisaks oli 6 teistmisavaldust ja 14 riigi õigusabi taotlust. Riigikohtu tsiviilkolleegium lahendas 308 asja (sh menetluse võtmine, loobumine, tagastamine). Menetlusloa sai 33 taotlust, see on 10,71% läbivaadatud pöördumistest.

Maist kuni augustini 2018 jõudis lahendini 36 tsiviilasja, sealhulgas lahendas kolleegium kogu koosseisus 4 tsiviilasja. Neljale lahendile kirjutati eriarvamus. Sisult jagunesid tsiviilasjades tehtud lahendid järgmiselt. Tsiviilkohtumenetluse küsimusi käsitlesid 10 lahendit. Täitemenetluse valdkonnas tehti kaks lahendit. Juriidilisi isikuid ja ühinguõigust käsitleti viies lahendis. Võlaõiguslike lepingute valdkonnas lahendati küsimusi töövõtulepingu, rendilepingu (raieõiguse võõrandamise leping), käenduslepingu, eluruumi üürilepingu ja tervishoiuteenuse osutamise lepingu osas, igäühes vastavalt üks lahend. Lepingu üldküsimusi käsitleti neljas lahendis, neist leppetrahvinõuet ühes lahendis ja kolmes kahju hüvitamise küsimusi. Ühe asjaga esindatud valdkonnad olid kinnistusraamatuõigus, omandi kaitse ja intellektuaalse omandi kaitse.

Üks asi anti lahendamiseks tsiviil- ja halduskolleegiumi vahelisele erikogule ning kolm asja tsiviilkolleegiumi kogu koosseisule. Ühel korral avalikustati kohtulahend osaliselt, kahel korral lahendit ei avalikustatud, ühel korral tehti teatavaks üksnes otsuse resolutsioon. Ühes asjas lõpetati menetlus hagist loobumise tõttu.

Järgneb ülevaade 1. maist kuni 31. augustini 2018 tsiviilasjades tehtud lahenditest, milles Riigikohus on andnud olulisemaid uudseid seisukohti õigusaktide tõlgendamisel või mis on olulised praktika ühtlustamise seisukohalt. Vaatamata sellele, et tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites. Ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu lahendites väljendatud seisukohtadega.

2. AKTUAALNE PRAKTIKA

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. Võlatunnistus ja kohustusega ühinemine ([2-13-34922/124](#))¹

Riigikohus selgitas käesolevas otsuses konstitutiivse ja deklaratiivse võlatunnistuse omavahelist eristamist. Lahend annab ülevaate varasemast asjakohasest praktikast. Täpsemalt selgitas Riigikohus deklaratiivse võlatunnistuse osas tõendamiskoormise jaotamist võlatunnistuse aluseks oleva võlasuhte olemasolu tõendamisel.

Deklaratiivse võlatunnistuse andmise menetlusõiguslikuks tagajärjeks on tõendamiskoormise ümberpööramine, st võlausaldajal ei ole vaja võla sissenõudmiseks esitada muid tõendeid peale võlatunnistuse ning võlgnik peab kohustusest vabanemiseks tõendama, et tal ei ole võlatunnistusega tunnistanud võlga, sh kuna kohustust ei olnud olemas. Lisaks võib võlatunnistusest tulenevale nõudele esitada mh lepingu kehtivust või nõuete aegumist puudutavaid vastuväiteid. Deklaratiivsele võlatunnistusele toetumisel ja selle esitamisel ei pea hageja esitama võla tekkimise asjaolusid, kuna võla puudumise tõendamise koormis lasub kostjal. Riigikohus on erandlikel asjaoludel pidanud võimalikuks alussuhte olemasolu tõendamise koormise ümberpöördumist hea usu põhimõttest tulenevalt, kuid seda peavad õigustama konkreetses menetluses esitatud asjaolud.²

Lisaks selgitas Riigikohus antud lahendis kohustusega ühinemist tagatise andmise eesmärgil (VÕS § 178). Tagatise andmise leping loob tagatise andjale võlaõigusliku kohustuse vastutada selles lepingus kokku lepitud tingimustel võlgniku kohustuste eest. Sellisel juhul ei teki aga poolte vahel algse kohustuse kõrvale sellest sõltumatut kohustust. Kohustusega ühinemise korral tagatise andmise eesmärgil võib kohustusega ühineja VÕS § 178 lg 4 ja § 149 lg-te 1 ja 2 kohaselt esitada võlausaldaja nõudele kõiki vastuväiteid, mida oleks võinud esitada põhivõlgnik ise, välja arvatud vastuväited, mis on vahetult seotud põhivõlgniku isikuga või mille esitamise puhuks võlausaldajale tagatise andmine oli kohustusega ühinemise eesmärgiks.

Lahendile kirjutas eriarvamuse riigikohtunik Jaak Luik.³

2.1.2. Aegumise katkemine täitetoimingu puhul ([2-16-11056/34](#))⁴

Tsiviilkolleegium ühtlustas 6-liikmelises koosseisus Riigikohtu praktikat TsÜS § 159 lg 1 kohaldamisel hüpoteegist tuleneva kohese sundtäitmise mõju osas algsete nõuete aegumisele. Varasemalt on teemat käsitletud ühtemoodi tsiviilasjades 3-2-1-153-10 ja 3-2-1-175-13 ning erinevale seisukohale on jõutud tsiviilasjas 3-2-1-45-15.⁵

Tsiviilkolleegium jäi tsiviilasjades 3-2-1-153-10 ja 3-2-1-175-13 väljendatud seisukoha juurde, et TsÜS § 159 lg 1 kohaselt on hüpoteegiga tagatud laenulepingust tuleneva nõude sissenõudmiseks tähtsavalduse esitamise tagajärjeks TsÜS § 159 lg 1 järgi nii kohese sundtäitmise kokkuleppes kui täitedokumendist kui ka laenulepingust tulenevate nõuete aegumise katkemine. Selline tõlgendus võimaldab hüpoteegipidajal tõhusamalt oma nõue maksma panna ega sunni igaks juhuks esitama hagi ka isikliku täitedokumendi saamiseks.

¹ RKTko 02.05.2018, [2-13-34922/124](#).

² Vt RKTko 24.03.2017, [3-2-1-103-16](#), p 22.

³ Eriarvamus 02.05.2018, [2-13-34922/125](#).

⁴ RKTko 16.05.2018, [2-16-11056/34](#).

⁵ RKTko 22.02.2011, [3-2-1-153-10](#), p 13; RKTko 19.02.2014, [3-2-1-175-13](#), p 11; RKTko 13.05.2015, [3-2-1-45-15](#), p 16.

Katkemise toime laieneb aga laenulepingutest tulenevatele nõuetele üksnes juhul, kui hüpoteegiga koormatud kinnisasja omanik on ühtlasi isiklik võlgnik, ja üksnes ulatuses, milles laenuõuded ei ületa hüpoteegisummat, st maksimaalses hüpoteegiga tagatud ulatuses.

Tsiviilkolleegium selgitas ka seda, et tasaarvestusavaldus, millega soovitakse nõuet lõpetada, on käsitatav nõude tunnustamisena TsÜS § 158 lg 1 tähenduses, mis omakorda katkestab aegumise. Nõude tunnustamine TsÜS § 158 lg 1 mõttes võib sama paragrahvi teise lõike järgi seisneda õigustatud isikule võlgnetava osalises tasumises, intresside maksmises, tagatise andmises või muus teos. Selliseks teoks võib olla ka tasaarvestusavaldus, millega soovitakse nõue lõpetada. Küll aga ei saa üldjuhul nõude tunnustamiseks lugeda kohtumenetluses tehtud tingimuslikku tasaarvestusavaldust, mille kostja teeb menetluses üksnes juhuks, kui kohus peaks hageja nõuet tunnustama.

Tsiviilkolleegium juhtis taas seadusandja tähelepanu sellele, et kui praktikas peaks osutama suuremaks probleemiks nt hüpoteegiga tagatud laenudest tulenevate nõuete aegumine hüpoteegilepingu alusel toimuva täitemenetluse venimise tõttu, tuleks vajaduse korral kaaluda seaduses erandina mõnevõrra pikema aegumistähtaaja kehtestamist või aegumistähtaaja peatumise regulatsiooni täiendamist.

2.1.3. Kahju hüvitamine ja deliktiõiguslik kaitsenorm ([2-16-14655/24](#))⁶

Kõnealusel tsiviilasjas selgitas Riigikohus, et TsMS § 279 lg 2 kujutab endast deliktiõiguslikku kaitsenormi VÕS § 1045 lg 1 p 7 tähenduses.

Asjaolude kohaselt oli hageja teises tsiviilasjas taotlenud eeldõendamismenetluses kostja käest andmete esitamist, et selgitada välja isik, kelle vastu esitada hagi mittevaralise kahju nõudes. Peale mittevaralise kahju hagi esitamist kolmanda isiku vastu selgus menetluses, et kostja poolt esitatud andmed ei olnud õiged ning hagi esitati vale isiku vastu, mistõttu hageja loobus hagit. Riigikohtusse jõudnud tsiviilasjas nõuab hageja kostjalt varalise kahju hüvitamist, mis koosneb eelpoolnimetatud tsiviilasjas kantud menetluskuludest, mis tekkisid hagejal kostjalt saadud valeandmetele tuginedes hagi esitamisel.

Kõigepealt käsitles tsiviilkolleegium põhjalikult põhjuslikku seost teo ja kahju vahel. Varasemale praktikale viidates selgitas kolleegium, et põhjusliku seose tuvastamisel tuleb kohaldada nn *conditio sine qua non*-põhimõtet, mille kohaselt loetakse ajaliselt eelnev sündmus hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud. Selleks saab kasutada elimineerimise meetodit, mille abil jäetakse kostja väidetav tegu mõtteliselt kõrvale ja uuritakse, kas kahjulik tagajärg oleks ilma selleta saabunud. Kui kahjulik tagajärg oleks ikkagi saabunud, pole isiku käitumine kahju põhjuseks.⁷ Põhjuslik seos ei pea avalduma vahetu seosena õigusvastase teo ja tagajärje (kahju) vahel, vaid võib seisneda põhjusahelas (sündmuste jadas), mille isik oma kohustuste rikkumisega loob.⁸

Järgmiseks selgitas tsiviilkolleegium, et isiku käitumise õigusvastasuse tuvastamine VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel eeldab, et isikule saaks ette heita tahtlikku heade kommete vastast käitumist. Teo õigusvastasus VÕS § 1045 lg 1 p 8 järgi eeldab seega seda, et kahju tekitaja oleks käitunud heade kommete vastaselt ning subjektiivselt küljest oleks tema tegu iseloomustanud tahtlus. VÕS § 104 lg 5 järgi on tahtlus õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel. Õigusvastasuse tuvastamiseks VÕS § 1045 lg 1 p 8 järgi piisab sellest, kui isik mõistis oma käitumise õigusvastasust ja mõõnis, et see võib tuua

⁶ RKTko 06.06.2018, [2-16-14655/24](#).

⁷ Vt ka RKTko 08.01.2013, [3-2-1-173-12](#), p 18; RKTko 08.06.2016, [3-2-1-42-16](#), p 19.

⁸ Vt ka RKTko 10.12.2003, [3-2-1-125-03](#), p 27; RKHko 07.10.2015, [3-3-1-11-15](#), p 12.

teisele isikule kaasa kahju.⁹ Käitumise õigusvastasuse mõistmine tähendab seda, et isik saab aru oma käitumise heade kommete vastasusest. See omakorda eeldab, et isik on teadlik nendest elulistest asjaoludest, mis toovad kaasa tema käitumise vastuolu heade kommetega. Hooletus ei täida VÕS § 1045 lg 1 p 8 koosseisu, mis eeldab tahtlust.

Edasi käsitles tsiviilkolleegium hageja nõude alusena VÕS § 1045 lg 1 p 7, mille kohaselt on kahju tekitamine õigusvastane, kui see tekitati seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega. VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja lg 3 tuleneva kohustuse rikkumine on seatud sõltuvusse rikutud sätte kaitse-eesmärgist, st igal konkreetsel juhul tuleb analüüsida, kas hageja kaitsmine ja temal tekkinud kahju ärahoidmine oli kostja rikutud sätte (kaitsenormi) eesmärk.¹⁰ Kuna teo õigusvastasuse tõendamise koormus lasub kannatanul, siis peab hageja juhul, kui ta tahab tõendada kostja teo õigusvastasust VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja lg 3 järgi, tõendama kostjat kohustava sätte olemasolu ning ka selle, et selle sätte vähemalt üheks eesmärgiks oli kaitsta kannatanut kahju eest, mille eest ta kostjalt hüvitist nõuab.

Tsiviilkolleegium märkis, et TsMS § 279 lg-st 2 tuleneb isikule kohustus esitada kohtule dokument, mis on koostatud õigete andmete põhjal. Kolleegium leidis, et TsMS § 279 lg 2 kujutab endast deliktiõiguslikku kaitsenormi VÕS § 1045 lg 1 p 7 tähenduses. Kolleegiumi arvates kaitseb säte selle menetluse menetlusosaliste, mille raames kohus nõuab TsMS § 279 lg 2 järgi andmete põhjal dokumendi koostamist ja kohtule esitamist, ning eelkõige vastava taotluse esitanud isiku huve ja õigustatud ootust, et kohtule esitatavad andmed on õiged ning neile on võimalik kooskõlas nende andmete kogumise eesmärgiga tugineda. TsMS § 279 lg-st 2 tulenev kohustus esitada kohtule õigete andmete alusel koostatud dokument ei täida seega üksnes õigusemõistmise eesmärke, tagamaks, et kohus teeb lahendi õigete asjaolude põhjal. Eelnevast tulenevalt on TsMS § 279 lg 2 järgi õigeid andmeid sisaldava dokumendi koostamise ja kohtule esitamise kohustuse eesmärk VÕS § 1045 lg 3 tähenduses mh kaitsta dokumendi kogumist taotlenud isikut ja teisi menetlusosalisi kahju eest, mis neile võib tekkida tulenevalt sellest, et nad dokumendis sisalduvatele andmetele põhjendatult, kooskõlas dokumendi väljanõudmise eesmärgiga tuginevad. Kolleegiumi arvates kehtib eelnev ka juhul, kui kohus nõuab dokumendi esitamist eeltõendamismenetluses.

TsMS § 279 lg 2 kaitse-eesmärk hõlmab kannatanu kaitsmist sellise kahju eest, mis kohtule esitatud ebaõigete andmete põhjal vale isiku vastu hagi esitamisega tüüpiliselt kaasnevad, sealhulgas hagi esitamisega kaasnevad mõistlikud menetluskulud ning hagist põhjendatult loobumise tõttu hageja kanda jäetavad teise poole menetluskulud. Selliste kulude tekkimine on kaitsenormi rikkumisega kaasneva riski realiseerumise korral objektiivselt ettenähtav.

Lahendile kirjutas eriarvamuse riigikohtunik Malle Seppik.¹¹

2.1.4. Hagi tagamisega tekitatud kahju hüvitamine ([2-15-4981/106](#))¹²

Tsiviilkolleegium lahendas kogu koosseisus küsimust, kas hagi tagamisega tekitatud kahju hüvitamisel saab nõuda ka saamata jäänud tulu hüvitamist. Antud otsusega muutis tsiviilkolleegium oma varasemates lahendites¹³ esitatud seisukohti järgmiselt.

Tsiviilasjas 3-2-1-49-08 asus kolleegium seisukohale, et TsMS § 391 lg 1 alusel esitatud nõue on kvalifitseeritav ka VÕS § 1043 järgi ning deliktiõiguse mõttes on hagi tagamine

⁹ Vt ka RKTko 15.04.2015, [3-2-1-18-15](#), p 10; RKTko 02.11.2016, [3-2-1-101-16](#), p 17.

¹⁰ Vt ka RKTko 20.06.2012, [3-2-1-169-11](#), p 13.

¹¹ Eriarvamus 06.06.2018, [2-16-14655/25](#).

¹² RKTko 06.06.2018, [2-15-4981/106](#).

¹³ RKTko 03.06.2008, [3-2-1-49-08](#); RKTkm 10.01.2011, [3-2-1-133-10](#).

õigusvastane, kui hagi jäetakse hiljem rahuldamata.¹⁴ Kolleegium muutis seda seisukohta märkides, et TsMS § 391 lg 1 p 1 on kahju hüvitamise erikoosseis, mis tähendab, et TsMS § 391 lg 1 p 1 kohaldamise eeldused on selles sättes ammendavalt reguleeritud. Kolleegium rõhutas, et TsMS § 391 lg 1 p 1 ei ole lepingu rikkumisest tulenevat vastutust või seadusest tulenevat vastutust (st VÕS § 115 jj) või deliktiõiguslikku vastutust (st VÕS-i 53. ptk) täpsustav säte. TsMS § 391 lg 1 p 1 kohaldamine ei tähenda seda, et hageja on toime pannud õigusvastase teo. Samas ei ole välistatud, et hagi tagamist taotlenud isik vastutab hagi tagamisega teisele poolele kahju tekitamise eest muul alusel, nt kui hagi tagamist taotlenud isiku käitumine on kvalifitseeritav tahtliku heade kommete vastase tegevusena VÕS § 1045 lg 1 p 8 mõttes.¹⁵

Varasemates lahendites on kolleegium leidnud, et kahju tekitajal tuleb TsMS § 391 lg 1 alusel hüvitada hagi tagamisega tekitatud kahju (s.o VÕS § 128 lg 2 järgi nii otsene varaline kahju kui ka saamata jäänud tulu). Muudetud seisukoha järgi ei ole hagi tagamist taotleva isiku saamata jäänud tulu VÕS § 127 lg 2 mõttes hõlmatud TsMS § 391 lg 1 p-st 1 tuleneva kohustuse kaitse-eesmärgiga, mistõttu TsMS § 391 lg 1 ei võimalda kahjuna hüvitada saamata jäänud tulu. Tsiviilkolleegium selgitas, et rikkumisega põhjustatud kahju hüvitamine peab vastama pooltevahelisele mõistlikule riskijaotusele. TsMS § 391 lg 1 p 1 kaitse-eesmärgi sisustamisel tuleb arvestada sellega, et hagi tagamise otsustab kohus põhjendatud määrusega, arvestades mh sellega, kas hagi on õiguslikult põhjendatud ja hagi aluseks olevad asjaolud põhjendatud. Seega ei tähenda hagi tagamise taotluse esitamine igal juhul hagi tagamist. Samas ei tohi hagi tagamine tuua hagi tagamist taotleva isiku jaoks kaasa liiga suuri riske juhul, kui kohus küll hagi tagab, kuid jätab hagi rahuldamata. Juhul kui hagi rahuldamata jätmise korral tuleks TsMS § 391 lg 1 p 1 alusel hüvitada kogu kahju, mis on põhjuslikus seoses hagi tagamisega, riivaks see intensiivselt hagi tagamist taotleva isiku õigust kaitsta oma õigusi kohtus. Kahju hüvitamise kohustuse võimalus ei tohi hagi tagamist taotlevat isikut oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel (PS § 15 esimene lause) ülemäära heidutada.

Õiguse ühetaolise kohaldamise eesmärgil selgitas tsiviilkolleegium ka saamata jäänud tulu nõude rahuldamisel põhjusliku seose tuvastamist. Saamata jäänud tulu nõude lahendamisel põhjusliku seose tuvastamisel ei ole VÕS § 127 lg 4 ja § 128 lg 4 kohaldamisel (vt ka riigivastutuse seaduse § 7 lg 4) erisusi sõltuvalt sellest, kas kahju tekitati eraõiguslikus või avalik-õiguslikus suhtes. Kahju tekitaja tõendamiskoormis põhjusliku seose tõendamisel ei pea olema eraõiguslikus suhtes teistsugune kui avalik-õiguslikus suhtes.¹⁶

Kogu koosseisu lahendile kirjutasid eriarvamuse riigikohtunikud Peeter Jerofejev, Henn Jõks ja Villu Kõve, leides, et kolleegium on põhjendamatult piiranud TsMS § 391 järgi hüvitatavat kahju saamata jäänud tulu osas.¹⁷

2.1.5. Üürilepingus ette nähtud viivis ([2-15-8794/42](#))¹⁸

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis selgitas VÕS § 275 kohaldamist üürilepingus ette nähtud viivisele. Kolleegium märkis, et kuigi VÕS § 275 järgi on eluruumi üürilepingus lepingupoolte õiguste ja kohustuste ning vastutuse osas seadusega sätestatud üürniku kahjuks kõrvalekalduv kokkulepe tühine, ei tulene sellest üürilepingu pooltele keeldu sõlmida kokkuleppeid, mille

¹⁴ RKTko 03.06.2008, [3-2-1-49-08](#), p-d 12-13 ja 19.

¹⁵ Vt selle kohta ka RKTko 12.12.2016, [3-2-1-132-16](#), p-d 16-18.

¹⁶ vt ka RKTko 30.03.2016, [3-2-1-157-15](#), milles on lahendanud VÕS § 127 lg 4 ja § 128 lg 4 kohaldamise küsimust avalik-õiguslikust suhtest tekkinud vaidluses

¹⁷ Eriarvamus 06.06.2018, [2-15-4981/107](#).

¹⁸ RKTko 13.06.2018, [2-15-8794/42](#).

kohaselt eluruumi üürnik peab üüri tasumisega viivitamise korral tasuma VÕS § 113 lg 1 teises lauses sätestatud viivisemäärast kõrgemat viivist.

Seadusandja ei ole eluruumi üürilepingu puhul sätestanud, et eluruumi üürnikult ei või võlgnetavate maksete tasumisega viivitamise korral nõuda VÕS § 113 lg 1 teises lauses sätestatud viivisemäärast kõrgemat viivist. Näiteks tarbijakrediidilepingu puhul on VÕS § 415 lg 1 esimeses lauses reguleeritud, et tarbijalt ei või võlgnetavate maksete tasumisega viivitamisel nõuda VÕS § 113 lg-s 1 sätestatud määrast kõrgemat viivist. Kolleegium järeldas eelnevast, et seadusandja tahe ei olnud eluruumi üürilepingu puhul piirata eluruumi üürnikult üüri tasumisega viivitamise korral nõutavat viivist üksnes VÕS § 113 lg 1 teises lauses sätestatud viivisemääraga.

Kolleegiumi hinnangul ei tulene ka VÕS § 113 lg-s 1 sätestatust, et viivist saaks nõuda üksnes VÕS § 113 lg 1 teises lauses märgitud määras. VÕS § 113 lg 1 teise lause kohaselt loetakse küll viivisemääraks VÕS §-s 94 sätestatud intressimäär, millele lisandub kaheksa protsenti aastas, samas tuleneb VÕS § 113 lg 1 kolmandast lausest, et kui lepinguga on ette nähtud seadusjärgsest viivisemäärast kõrgem intressimäär, loetakse viivisemääraks lepinguga ettenähtud intressimäär. Seega lubab VÕS § 113 lg 1 kokku leppida VÕS § 113 lg 1 teises lauses sätestatud viivisemäärast kõrgemas viivisemääras. Eelnevast tulenevalt ei kaldu eluruumi üürilepingu pooled seadusega sätestatust kõrvale, kui lepivad kokku, et eluruumi üürnik peab üüri tasumisega viivitamisel tasuma VÕS § 113 lg 1 teises lauses sätestatud viivisemäärast kõrgemat viivist, ning seetõttu ei ole selline kokkulepe ka VÕS § 275 järgi tühine.

2.1.6. Tervishoiuteenuse osutamise leping ([2-15-123028/39](#))¹⁹

Tsiviilkolleegium selgitas tervishoiuteenuse osutaja poolt teavitamis- ja nõusolekukohustuse rikkumise tagajärjesid.

Patsiendile võib osutada tervishoiuteenust üldjuhul üksnes pärast tema teavitamist ja tema nõusolekul (v.a VÕS § 766 lg-tes 4-6 ja § 767 lg-s 1 sätestatud juhtudel).²⁰ Riigikohus ei nõustunud kohtute seisukohaga, et eelnimetatud kohustuste rikkumise tagajärjeks on see, et osutatud teenuse eest ei pea tasu maksuma.

Kolleegiumi arvates on patsiendi teavitamise kohustuse eesmärk nii VÕS § 766 lg 1 kui üldiselt ka VÕS § 758 lg 1 esimese lause järgi tagada patsiendi informeeritus tervishoiuteenuse kui isikliku iseloomuga teenusega kaasnevatest võimalikest riskidest, ravi kestusest ja olemusest. See on vajalik esmajoones selleks, et patsient saaks teha teadliku valiku, kas ta nõustub mingi ravi või ravimeetodiga või mitte (VÕS § 766 lg 3). VÕS § 766 lg 3 ei reguleeri lepingu sõlmimise tahteavaldusi, vaid ravitoimingute tegemiseks nõusoleku andmist. Nimetatud normide eesmärk ei ole kaitsta patsienti tasunõuete eest teavitamata jäetud ja soovimatu raviteenuse eest.

Tervishoiuteenuse osutajal on kohustus patsienti teavitada ja saada temalt nõusolek sõltumata sellest, kes teenuse eest tasub. Teavitamis- ja nõusolekukohustuste rikkumisega kaasneb esmajoones patsiendi õigus nõuda kahju hüvitamist. Patsiendi teavitamise ja nõusoleku saamise tõendamine on tervishoiuteenuse osutaja ülesanne. See, kas tervishoiuteenuse osutajal on teise lepingupoole (reeglina patsiendi) vastu lepinguline tasunõue, tuleb lahendada üldiste lepinguõiguslike reeglite järgi, hinnates, kas teenuse osutamise õiguslikuks aluseks oli leping

¹⁹ RKTCo 13.06.2018, [2-15-123028/39](#).

²⁰ Vt ka RKTCo 11.05.2011, [3-2-1-31-11](#).

või mitte ning kas ja millist tasu selle eest saab nõuda. Tervishoiuteenuse osutamise lepingule ei ole vorminõuet ette nähtud, st see võib olla sõlmitud ka suuliselt (VÕS § 11 lg 1).

Kolleegium leidis, et kui osutatud teenused olid vajalikud ja tavalised ning hinnakiri oli patsiendile eelnevalt mõistlikult kättesaadav, võib teenuseid lugeda lepingu alusel osutatuks ja nende eest peab ka tasuma. Patsient peab tasu maksma isegi siis, kui teda igast toimingust eraldi ei teavitatud ja tema nõusolekut ei saadud. Seejuures tuleb lähtuda sellest, kas osutatud teenused on mingi diagnoosi või selle kahtluse korral tavalised, ning arvestada tuleb ka teenuste hinda ja patsiendi maksekohustust. Mida ebatavalisemad ja kallimad on ravivõtted, seda kõrgem on ka standard poolte kokkuleppe hindamisel. Sisuliselt tuleb hinnata, kas patsient võis aru saada, mis toiminguid tehakse ja kui palju see võib maksta, ning kas asjaolusid arvestades võis tervishoiuteenuse osutaja mõistlikult eeldada, et teenustest ja nende hinnast teades oleks patsient siiski teenust soovinud.

Kolleegium lisas, et tervishoiuteenus peab VÕS § 762 esimese lause järgi vastama vähemalt arstiteaduse üldisele tasemele teenuse osutamise ajal ja seda tuleb osutada tervishoiuteenuse osutajalt tavaliselt oodatava hoolega. Tervishoiuteenuse osutamise leping on olemuslikult käsundusleping VÕS § 619 mõttes. Kuigi VÕS § 621 lg 1 esimese lause järgi peab käsundisaaja käsundi täitmisel järgima käsundiandja juhiseid, siis sama lõike teise lause järgi, kui käsundisaaja peab käsundi täitma oma erialastele teadmistele või võimetele tuginedes, ei või käsundiandja anda üksikasjalikke juhiseid käsundi täitmise viisi ega tingimuste suhtes. Seega ei saa patsient arstile ette kirjutada, millist ravi tuleks kohaldada, küll aga on tal õigus ravist keelduda.

Kui lepingut ei ole sõlmitud, võib tervishoiuteenuse osutajal olla patsiendi vastu tasu maksmise nõue lepinguvälisel alusel. Tervishoiuteenuse osutaja nõue võib olla käsitatav ka käsundita asjaajamisest tuleneva kulutuste hüvitamise ja mõistliku tasu maksmise nõudena VÕS § 1023 lg-te 1 ja 2 alusel, kus soodustatu kiidab asjaajamise heaks või asjaajamisele asumine vastab soodustatu huvile ja tegelikule või eeldatavale tahtele (VÕS § 1018 lg 1 p-d 1 ja 2). Soodustatu teavitamine on nõutav ka käsundita asjaajamise puhul. Käsundita asjaajamisest tuleneva nõude puudumisel ei välista kolleegium ka VÕS § 1042 järgset kulutuste hüvitamise nõuet. Kuigi VÕS § 1042 lg-s 1 räägitakse õigusliku aluseta kulutuste tegemisest teise isiku esemele, saab seda kolleegiumi arvates laiendavalt tõlgendada ka kulutuste tegemisel füüsiliselt teisele isikule.

2.1.7. Kaubamärgiomaniku ainuõigus ja domeeninime kasutamise keelamine (2-16-6665/50)²¹

Riigikohus käsitles põhjalikult kaubamärgiomaniku õiguskaitset kaubamärgiga sarnase tähise kasutamise vastu domeeninimes. Asja lahendamisel võttis tsiviilkolleegium arvesse ka asjakohast Euroopa Liidu Kohtu praktikat kaubamärgiseaduse sätete aluseks oleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2008. a direktiivi 2008/95/EÜ kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta²² ning sellega paralleelsete Euroopa Liidu kaubamärki käsitlevate määruste sätete kohta.

Kõigepealt käsitles kolleegium kaubamärgiomaniku ainuõiguste rikkumist. Varasemas praktikas on Riigikohus leidnud, et registreeritud kaubamärgi omanikul on kaubamärgiseaduse (KaMS) § 14 lg 1 järgi õiguskaitse kaubamärgiga sarnase tähise kasutamise vastu

²¹ RKTko 13.06.2018, [2-16-6665/50](#).

²² ELT 2008, L 299, lk 25; Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2008. a direktiiv 2008/95/EÜ kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta.

domeeninimes, s.o tegemist on kaubamärgiomaniku ainuõigusega.²³ Samas tuleb igal konkreetsel juhul hinnata kaubamärgi rikkumist vastava juhtumi asjaoludel. Lisaks sellele, et esineb mõni KaMS § 14 lg 1 p-des 1-3 sätestatud olukordadest, peavad olema täidetud rikkumise üldised eeldused. Eelkõige peab kaubamärgiomaniku ainuõiguse rikkumiseks õiguskaitse saanud tähist olema kasutatud „äritegevuses“ ja „kaupade või teenuste puhul“. Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et kaubamärgiga identse tähise kasutamist identsete kaupade või teenuste puhul saab kaubamärgiomanik kolmandal isikul keelata üksnes juhul, kui selline kasutamine mõjutab või võib mõjutada kahjulikult kaubamärgi ülesannete täitmist ja eriti selle peamise ülesande täitmist ehk tarbijale kauba või teenuse päritolu tagamist.²⁴ Isegi kui rikkumise eeldused on täidetud, tuleb arvestada KaMS §-s 16 sätestatud ainuõiguse piirangutega.

Euroopa Kohtu praktika kohaselt toimub tähise kasutamine kaupade ja teenuste puhul nende kaupade ja teenuste eristamiseks.²⁵ Riigikohus on varem leidnud, et ainuüksi ärinimes või muu majandustegevusega tegeleva ettevõtte või isiku nimes kaubamärgina kaitstud tähise kasutamist ei saa pidada KaMS § 14 lg 1 järgi kaubamärgiomaniku ainuõiguse rikkumiseks, mis annaks aluse tähise kasutamist KaMS § 57 lg 1 p 1 alusel keelata, kui nime kasutatakse üksnes äriühingu, ettevõtte või juriidilise isiku samasuse kindlakstegemiseks või tähistamiseks ning sellega ei rikuta kaubamärgi ülesandeid.²⁶ Euroopa Kohtu praktika kohaselt ei ole ärinime või ettevõtte nime ülesanne iseenesest kaupade või teenuste eristamine, vaid ärinime eesmärk on äriühingu samasuse kindlakstegemine, sellal kui ettevõtte nime ülesanne on tähistada ettevõtet.²⁷ Kasutamisega „kaupade või teenuste puhul“ on seevastu tegemist siis, kui kolmas isik kannab kaupadele, mida ta turustab, oma ärinime või ettevõtte nime kujutava tähise või kui ta kasutab seda tähist muul viisil nii, et ta loob seose tähise – mis kujutab endast tema ärinime või ettevõtte nime – ja tema turustatavate kaupade või osutatavate teenuste vahel.²⁸

Kolleegium leidis, et sarnaselt ärinime ja majandustegevuses tegeleva ettevõtte või isiku nimega ei ole ka domeeninime ülesanne iseenesest kaupade või teenuste eristamine.²⁹ Sarnaselt ärinime ja majandustegevuses tegeleva ettevõtte või isiku nimega on aga võimalik ka domeeninime kasutada nii, et luuakse seos tähise – mis kujutab endast domeeninime – ja kaupade või teenuste vahel. Sellisel juhul on kolleegiumi arvates tegemist tähise kasutamisega „kaupade või teenuste puhul“ KaMS § 14 lg 1 tähenduses. Euroopa Kohtu praktika kohaselt ei ole kaubamärgiomaniku ainuõigusi rikutud siis, kui kaubamärgiga identset tähist kasutatakse üksnes kaupade või teenuste omaduste kirjeldamiseks, kui sellise kasutamise puhul on välistatud kaubamärgi tajumine päritolutähisena.³⁰ Selline kasutus ei kahjusta kaubamärgiomaniku huve, kuna see ei kahjusta kaubamärgi peamist ülesannet tagada tarbijale märgiga tähistatud kauba või teenuse päritolu, et võimaldada eristada kaupa või teenust teistest kaupadest või teenustest, ilma et tekiks äravahetamisoht.³¹ Lisaks sätestab KaMS § 16 lg 1 p 2 kaubamärgiomaniku ainuõigusest piirangu, mille kohaselt ei ole kaubamärgiomanikul õigust keelata teistel isikutel kasutada äritegevuses häid äritavasid järgides mh kauba või teenuse

²³ Vt RKTko 30.03.2006, [3-2-1-4-06](#), p 50.

²⁴ vt Euroopa Kohtu 12. novembri 2002. a otsus kohtuasjas nr C-206/01, Arsenal Football Club, p 51; 18. juuni 2009. a otsus kohtuasjas nr C-487/07, L'Oréal jt, p 58.

²⁵ Euroopa Kohtu 11. septembri 2007. a otsus kohtuasjas nr C-17/06, Céline, p 20.

²⁶ vt RKTkm 25.02.2015, [3-2-1-162-14](#), p 19.

²⁷ Euroopa Kohtu 21. novembri 2002. a otsus kohtuasjas nr C-23/01, Robelco, p 34; 16. novembri 2004. a otsus kohtuasjas nr C-245/02, Anheuser-Busch, p 64; nr C-17/06, Céline, p 21.

²⁸ Euroopa Kohtu 11. septembri 2007. a otsus kohtuasjas nr C-17/06, Céline, p-d 22 ja 23; vt ka RKTkm [3-2-1-162-14](#), p 19.

²⁹ Domeeninime olemuse kohta vt lähemalt RKTko 30.03.2006, [3-2-1-4-06](#), p 47-49.

³⁰ Euroopa Kohtu 14. mai 2002. a otsus kohtuasjas nr C-2/00, Hölterhoff, p 17.

³¹ vt nr C-2/00, Hölterhoff, p 16; nr C-206/01, Arsenal Football Club, p-d 48 ja 54; RKTkm, [3-2-1-162-14](#), p 19).

geograafilist päritolu näitavatest või muul viisil kaupa või teenust kirjeldavatest tähistest koosnevaid tähistusi.

Tsiviilkolleegium märkis lisaks, et kaupade või teenuste päritolu tagamise ülesande kõrval on Euroopa Kohus tunnustanud kaubamärkidel ka asjaomase kauba või teenuse kvaliteedi tagamise ülesande ning teabe, investeringute ja reklaamiga seotud ülesannete olemasolu.³² Kaubamärgiomanikul on õigus keelata kaubamärgiga identse tähise kasutamist kaupade või teenuste puhul, mis on identsed nendega, mille jaoks kaubamärk on registreeritud, ka siis, kui see kasutamine ei ohusta küll kaubamärgi peamist ülesannet tähistada kaupade või teenuste päritolu, aga kahjustab või ohustab kaubamärgi mõnda muud ülesannet.³³ Näiteks täidab domeeninimi lisaks tehnilisele funktsioonile ka muid ülesandeid, sh hõlbustab meeldejäämist, annab teavet ja täidab reklaamifunktsiooni.

Järgmisena käsitles tsiviilkolleegium kaubamärgiomaniku poolt ainuõiguse kuritarvitamist märkides, et juhul kui kaubamärgiomanik kuritarvitab oma seadusega tagatud ainuõigust, võib see olla vastuolus TsÜS § 138 lg-s 1 ja VÕS §-s 6 sätestatud hea usu põhimõttega. Hea usu põhimõttest tulenev keeld teostada oma õigusi teisele isikule kahju tekitamise eesmärgiga võib piirata kaubamärgiomaniku õigust oma ainuõigusele tugineda.

Edasi selgitas tsiviilkolleegium seda, kuidas mõjutab kaubamärgiomaniku õigust nõuda kolmandalt isikult oma kaubamärgist tulenevale ainuõigusele tuginedes kaubamärgiga identset või sarnast tähist sisaldava domeeninime üleandmist see, kui kolmandale isikule kuuluv domeeninimi on registreeritud enne seda, kui kaubamärk sai õiguskaitse. Kolleegium märkis, et domeeninimede üle tekkivate vaidluste lahendamise riigisisese ja rahvusvahelise praktika kohaselt ei ole kaubamärgiomanikul üldjuhul õigust domeeninime vaidlustada, sh nõuda selle endale üleandmist, kui kolmandal isikul on domeeninime kasutamiseks õigustatud huvi ja/või domeeninimi registreeriti ning seda kasutatakse heas usus. Samas ei piira kaubamärgiseadus õiguskaitse saanud kaubamärgi omaniku õigust tugineda oma kaubamärgist tulenevale ainuõigusele isiku suhtes, kes kasutab kaubamärgiga identset või sarnast tähist domeeninimes, isegi kui nimetatud domeeninimi on registreeritud enne seda, kui kaubamärk sai õiguskaitse, või kui domeeninime registreerinud isikul on selle kasutamiseks õigustatud huvi ja kasutamine toimub heas usus.

Viimaseks käsitles tsiviilkolleegium kaubamärgi õiguskaitset välistavaid asjaolusid. Euroopa Kohus on leidnud, et selleks, et kaubamärgi suhtes saaks kohaldada üht või teist kaubamärgi andmisest keeldumise või tühistamise tunnistamise alust, tuleb ühest küljest arvestada kaupu ja teenuseid, mille tähistamiseks kaubamärgi registreerimist taotletakse, ja teiseks tuleb hinnata seda, kuidas registreerimiseks esitatud tähist tajub asjaomane avalikkus.³⁴

KaMS § 9 lg 1 p 3 kohaselt ei saa õiguskaitset tähis, mis koosneb üksnes kaupade või teenuste liiki, kvaliteeti, hulka, otstarvet, väärtust, geograafilist päritolu, kaupade tootmise või teenuste osutamise aega või kaupade või teenuste teisi omadusi näitavatest või muul viisil kaupa või teenust kirjeldavatest tähistest või andmetest või eelnimetatud tähistest või andmetest, mida ei ole oluliselt muudetud. Selle aluseks on üldine huvi tagada, et registreerimistaotlusega

³² vt nr C-487/07, L'Oréal jt, p 58; Euroopa Kohtu 23. märtsi 2010. a otsus liidetud kohtuasjades nr-d C-236/08-C-238/08, Google France ja Google, p 77.

³³ Euroopa Kohtu otsused nr C-487/07, L'Oréal jt, p 65 ja nr-d C-236/08-C-238/08, Google France ja Google, p 79; 22. septembri 2011. a otsus kohtuasjas nr C-323/09, Interflora ja Interflora British Unit, p 38.

³⁴ Euroopa Kohtu 12. veebruari 2004. a otsus kohtuasjas nr C-363/99, Koninklijke KPN Nederland, p-d 33 ja 34.

hõlmatud kaupade või teenuste üht või mitut omadust kirjeldavad tähised oleksid kõigi neid kaupu ja teenuseid pakkuvate majandustegevuses osalejate jaoks vabalt kasutatavad.³⁵

Euroopa Kohus on KaMS § 9 lg 1 p 3 aluseks oleva direktiivi 2008/95/EÜ art 3 lg 1 p c tõlgendamisel täpsustanud, et konkreetselt kaupade ja teenuste geograafilist päritolu tähistada võivate märkide või tähiste, iseäranis geograafiliste nimetuste puhul ei ole üldine huvi nende kättesaadavuse säilitamiseks tingitud mitte ainult nende võimest kajastada asjaomaste kaupade ja teenuste võimalikku kvaliteeti ja muid omadusi, vaid ka nende võimest mõjutada erineval moel tarbijate eelistusi, näiteks sidudes kaubad ja teenused positiivseid tundeid esile kutsuda võiva kohaga.³⁶ Eelnevast tulenevalt ei registreerita Euroopa Kohtu praktika kohaselt kaubamärgina esiteks selliseid geograafilisi nimetusi, mis tähistavad kindlaksmääratud kohti, mis on asjaomase avalikkuse seas juba omandanud tuntuse asjassepuutuvate kaupade või teenuste kontekstis ja mida asjaomane avalikkus seetõttu seostab nende kaupade või teenustega, aga ka selliseid geograafilisi nimetusi, mida kaubamärgi registreerimise taotluse esitamise hetkel veel sellisena ei kasutata, aga mida ettevõtjad võivad tulevikus soovida kasutada asjassepuutuvate kaupade või teenuste geograafilise päritolu tähistamiseks. Eelnevast tulenevalt tuleb hinnata, kas geograafiline nimetus, mida tahetakse kaubamärgina registreerida, tähistab kohta, mida asjaomane avalikkus seostab asjassepuutuvate kaupade või teenuste kategooriaga või mille puhul on mõistlik eeldada, et selline seos võib tulevikus välja kujuneda.³⁷ Tuvastamaks, kas tähis on KaMS § 9 lg 1 p 3 tähenduses kirjeldav, on oluline on hinnata, kas asjaomane avalikkus juba praegu või eelduslikult tulevikus seostab kõnealuse tähise all pakutavaid kaupu või osutatavaid teenuseid konkreetse geograafilise piirkonnaga, nt arvates, et neid kaupu toodetakse või teenuseid osutatakse selles piirkonnas.³⁸

Kaubamärgi eristusvõime kohta märkis tsiviilkolleegium, et tähisel, mis direktiivi 2008/95/EÜ art 3 lg 1 p c tähenduses kirjeldab registreerimistaotlusega hõlmatud kaupade või teenuste omadusi, puudub kindlasti võime neid kaupu või teenuseid eristada.³⁹ Seega juhul, kui tuvastatakse, et tähis on KaMS § 9 lg 1 p 3 tähenduses kirjeldav, saaks sama tähise eristusvõimelisust jaatada vaid juhul, kui see oleks omandanud taotluse esitamise kuupäevaks eristusvõime kasutamise teel KaMS § 9 lg 2 järgi.⁴⁰

2.1.8. Käenduslepingu ülesütlemine ([2-16-13032/100](#))⁴¹

Tsiviilkolleegium käsitles antud otsuses käsunduslepingu erakorralist ülesütlemist ja riigihanke korraldamata jätmise mõju lepingu kehtivusele. Tegemist oli kinnise menetlusega, kus kolleegium otsustas kohtupraktika ühtlustamise ja kujundamise eesmärgil avalikustada lahend osaliselt.

Kolleegium on varem leidnud, et VÕS § 631 järgi võib käsunduslepingu ülesütlemise aluseks olla lepingurikkumine, aga ka muu seadusest tuleneva kohustuse rikkumine või muu asjaolu, sh käsundiandja usalduse kaotus, mille tõttu ei saa oodata, et pooled täidavad lepingut edasi.⁴²

³⁵ Euroopa Kohtu 4. mai 1999. aasta otsus liidetud kohtuasjades nr-d C-108/97 ja C-109/97, Windsurfing Chiemsee, p 25; nr C-51/10, Agencja Wydawnicza Technopol vs. OHIM, p 37; nr-d C-90/11 ja C-91/11, Strigl ja Securvita, p 31.

³⁶ nr-d C-108/97 ja C-109/97, Windsurfing Chiemsee, p 26; vt ka Euroopa Liidu üldkohtu 25. oktoobri 2005. a otsus kohtuasjas nr T-379/03, Peek & Cloppenburg vs. OHIM (Cloppenburg), p 33.

³⁷ nr-d C-108/97 ja C-109/97, Windsurfing Chiemsee, p 31; vt ka Euroopa Kohtu 6. juuli 2017. a otsus kohtuasjas nr C-139/16, Moreno Marín jt, p 16.

³⁸ vt ka nr C-363/99 (Koninklijke KPN Nederland), p 97; nr-d C-90/11 ja C-91/11 (Strigl ja Securvita), p 39).

³⁹ nr C-363/99, Koninklijke KPN Nederland, p 86; nr-d C-90/11 ja C-91/11, Strigl ja Securvita, p 39.

⁴⁰ nr-d C-108/97 ja C-109/97, Windsurfing Chiemsee, p 47.

⁴¹ RKTko 13.06.2018, [2-16-13032/100](#).

⁴² RKTko 31.01.2013, [3-2-1-180-12](#), p 12.

Ka VÕS § 196 lg 1 kohta on kolleegium varasemas praktikas leidnud, et selle sätte kohaselt on poolel õigus kestusleping erakorraliselt üles öelda ka muul mõjuval põhjusel kui lepingu rikkumine teise poole poolt, sealhulgas erakorralistel asjaoludel ka sellisel mõjuval põhjusel, mis on tingitud lepingut ülesütlevast poolest endast.⁴³ Eelnevast tulenevalt ei ole piiratud nende asjaolude ring, mis võivad olla VÕS § 631 alusel käsunduslepingu ülesütlemise aluseks. Seejuures ei ole välistatud, et lepingu erakorralise ülesütlemise aluseks olev mõjuv põhjus seisneb lepingu sõlmimise asjaoludes.

Alates 01.09.2017 kehtiv riigihangete seaduse (RHS) § 124 lg 1 sätestab alused, mille esinemisel on hankijal õigus hankeleping erakorraliselt enne tähtaega üles öelda. Kolleegium selgitas, et riigihangete seadusega ei ole välistatud üldiste VÕS-is sätestatud kestuslepingu erakorralise ülesütlemise aluste kohaldumist hankelepingutele. Enne 01.09.2017 kehtinud riigihangete seadus ei sisaldanud erisätteid hankelepingu ülesütlemise kohta. Ka enne direktiivi 2014/24/EL jõustumist on Euroopa Kohtu praktikas nõutud riigihankeõiguse rikkumise kõrvaldamiseks lepingu ennetähtaegset lõpetamist.⁴⁴ Eelnevast tulenevalt saab kolleegiumi arvates tõlgendada ka enne 01.09.2017 kehtinud riigihangete seadust selliselt, et ei olnud välistatud hankelepingu erakorraline ülesütlemine VÕS-is sätestatud alustel, sealhulgas juhtudel, mil hankija on rikkunud seaduses sätestatud kohustusi hankelepingu sõlmimisel või muutmisel.

Hankelepingute puhul on lisaks õiguskindluse, õiguspärase ootuse ja lepingu siduvuse põhimõtetele oluline arvestada ka avaliku huviga õiguspärase hankemenetluse korraldamise vastu.⁴⁵ Lepingupartneril ei ole võimalik tugineda õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtetele olukorras, kus ta pidi aru saama, et lepingu sõlmimine või pikendamine ilma hankemenetlust korraldamata ei pruugi olla õiguspärane.

Kolleegium märkis, et asjaolu, et leping on sõlmitud ühe lepingupoole huvides ning vastuolus teise lepingupoole huvidega põhjusel, et äriühingute juhatuse liikmed andsid ja võtsid vastu selliste tingimustega lepingu sõlmimiseks vara või muid hüvesid, võib olla lepingu erakorralise ülesütlemise aluseks VÕS § 196 lg 1 ja § 631 alusel. Samas ei nõustunud kolleegium sellega, nagu oleks nimetatud põhjusel lepingu erakorraline ülesütlemine võimalik vaid juhul, kui lepingu sõlmimine on viinud usalduse kaotuseni teise lepingupoole vastu. Kolleegiumi arvates võib lepingu erakorralise ülesütlemise aluseks olla ka see, kui ülesütlev pool on põhjusel, et ühe poole esindaja on pakkunud teise poole esindajale isiklikke hüvesid, kaotanud usalduse konkreetse lepingu vastu (nt põhjusel, et sõlmitud on leping, mida hüve andmata ja võtmata ei oleks sõlmitud või mis oleks tõenäoliselt sõlmitud teistsugustel tingimustel). Kolleegium lisas, et karistusõiguslikke hinnanguid andmata on võimalik hinnata tehingu tegemise asjaolusid, et selgitada välja, kas need annavad aluse leping erakorraliselt üles öelda. Seda tehes ei ole kohtul vaja otsustada, kas toime on pandud kuritegu.

Viimasena käsitles kolleegium seda, kas leping on riigihanke korraldamata jätmise tõttu tühine. Tuvastatud oli, et lepingu pikendamisel oleks tulnud järgida riigihangete seaduses sätestatud teenuste hanke korda ja korraldada riigihange. 15.01.2016 kehtinud RHS § 69 lg 1¹ p 1 sätestas, et hankeleping on tühine, kui hankija on jätnud registrile hanketeate esitamata ja selle esitamata jätmise ei olnud riigihangete seaduse kohaselt lubatud. Kolleegium märkis, et kõnealusest sättest tulenes ka õigusvastaselt sõlmitud otselepingute tühisus. Samas tuli lepingu tühisusele tuginemiseks järgida riigihangete seaduses sätestatud hankelepingu vaidlustamise korda.

⁴³ vt nt RKTko 17.12.2007, [3-2-1-114-07](#), p 11.

⁴⁴ Euroopa Kohtu 18. juuli 2007. a otsus kohtuasjas nr C-503/04, komisjon vs. Saksamaa.

⁴⁵ Euroopa Kohtu 18. juuli 2007. a otsus kohtuasjas nr C-503/04, komisjon vs. Saksamaa, p 36; direktiivi 2014/24/EL põhjendus 1; Euroopa Kohtu 13. aprilli 2010. a otsus kohtuasjas nr C-91/08, Wall, p-d 33 ja 71; 15. oktoobri 2009. a otsus kohtuasjas nr C-196/08, Acoset, p 50.

15.01.2016 kehtinud RHS § 69 lg 1⁴ järgi võis hankelepingu tühisusele RHS § 69 lg-s 1¹ sätestatud alustel tugineda üksnes juhul, kui hankelepingu tühisus on tuvastatud RHS-is sätestatu kohaselt. Halduskolleegium on leidnud, et selles sättes on silmas peetud lepingu tühisuse tuvastamist RHS-is ette nähtud menetluslikus korras, vastavasisulise tähtaegselt esitatud nõude alusel riigihangete vaidlustuskomisjoni otsuse või edasikaebuse korral kohtuotsuse resolutsioonis.⁴⁶ Käesolevas asjas ei ole tehingu tühisust RHS-is ette nähtud menetluslikus korras tuvastatud, seega ei saa praeguses menetluses lepingu tühisusele tugineda.

Lisaks juhtis kolleegium tähelepanu sellele, et lepingu pikendamise ajal kehtinud RHS-ist ei tulenenudki hankijale võimalust vaidlustada hankeleping põhjusel, et see on RHS § 69 lg 1¹ p-s 1 sätestatud alusel tühine. RHS § 117 lg 2¹ p 3 kohaselt oli hankelepingu sel alusel vaidlustamise õigus vaid pakkujal ja huvitatud isikul.

2.1.9. Ettevõtte üleminek ([2-16-5282/51](#))⁴⁷

Tsiviilkolleegium selgitas ettevõtte ülemineku mõistet, osundades direktiivile 2001/23/EÜ „Äriühingute, ettevõtete või äriühingute või ettevõtete osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide seaduste ühtlustamise kohta“⁴⁸ ja asjakohasele Euroopa Kohtu praktikale.

Direktiivi art 1 mõttes on üleminekuga tegemist juhul, kui üle läheb identiteedi säilitav majandusüksus, mis tähendab ressursside organiseeritud koondamist, mille eesmärk on majandustegevus põhi- või kõrvaltegevusena. Euroopa Kohus on selgitanud, et 2001/23/EÜ kohaldamiseks tuleb tuvastada, kas üleminek puudutab majandusüksust, mis säilitab pärast tööandja vahetumist oma identiteedi. Selleks, et tuvastada, kas majandusüksus on säilitanud oma identiteedi, tuleb arvestada kõiki kõnealust toimingut iseloomustavaid faktilisi asjaolusid, sh eelkõige ettevõtja või ettevõtte tüüpi, seda, kas materiaalne vara, st ehitised ja vallasvara on üle läinud või mitte, immateriaalse vara väärtust ülemineku ajal, kas uus tööandja võttis üle suurema osa töötajaid või mitte, kas toimus klientide üleminek või mitte, samuti enne ja pärast üleminekut tehtud tegevuse sarnasust ning seda, kas tegevus oli vahepeal peatatud ja kui, siis kui kaua. Siiski on need tingimused vaid kohustusliku tervikliku hindamise üksikud elemendid ning seega ei saa neid hinnata eraldi.⁴⁹ Selleks, et direktiiv 2001/23/EÜ kohalduks, peab üleminek puudutama stabiilset majandusüksust, mille tegevus ei piirdu vaid ühe kindla lepingu täitmisega. Üksus tähendab seega inimeste ja vara organiseeritud kogumit, mis võimaldab viia ellu konkreetse eesmärgiga majandustegevust.⁵⁰ Õigusliku hinnangu andmine sellele, kas võlgnik andis üle iseseisvalt tegutsemisvõimelise majandusüksuse, eeldab kõigi asjas ettevõtte üleminekut iseloomustavate esile toodud asjaolude analüüsi nende kogumis.

Otsusele kirjutas eriarvamuse riigikohtunik Malle Seppik.⁵¹

⁴⁶ RKHKm 26.04.2017, [3-3-1-92-16](#), p 18.

⁴⁷ RKTko 20.06.2018, [2-16-5282/51](#).

⁴⁸ Euroopa Liidu Nõukogu 12. märtsi 2001. a direktiivi 2001/23/EÜ äriühingute, ettevõtete või äriühingute või ettevõtete osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide seaduste ühtlustamise kohta.

⁴⁹ Euroopa Kohtu 20. jaanuari 2011. a otsus kohtuasjas nr C-463/09 CLECE SA vs. María Socorro Martín Valor ja Ayuntamiento de Cobisa), p 33 ja 34.

⁵⁰ Euroopa Kohtu 29. juuli 2010. a otsus kohtuasjas nr C-151/09 Federación de Servicios Públicos de la UGT (UGT-FSP) vs. Ayuntamiento de La Línea de la Concepción, María del Rosario Vecino Uribe, Ministerio Fiscal, p 26.

⁵¹ Eriarvamus 20.06.2018, [2-16-5282/52](#).

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. Kohtulahendiga määratud juurdepääsuõiguse kasutamise takistamine [\(2-17-8643/28\)](#)⁵²

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis selgitas juurdepääsu määramise kohtulahendi resolutsiooni nõudeid ja selgitas kohtutäituri õiguseid juurdepääsu kasutamise takistamise korral.

Antud asjas vaidlustas avaldaja sunniraha määramise otsuse ning kohtutäituri otsuse, millega viimane jättis rahuldamata avaldaja kaebuse sunniraha määramise otsuse tühistamiseks. Riigikohus märkis, et tsiviilasjas 3-2-1-32-16⁵³ avaldatud seisukoht, et võlgnikul on õigus kohtus vaidlustada nii kohtutäituri algne tasuotsus kui ka tasuotsuse vaidlustamisel tehtud kohtutäituri otsus, kehtib ka sunniraha vaidlustamise korral.

AÕS § 156 järgsed juurdepääsu määramise vaidlused lahendatakse TsMS § 475 lg 1 p 13¹ kohaselt hagita menetluses. Täpsem menetluskord on sätestatud TsMS §-s 618¹ jj. Tsiviilkolleegium rõhutas, et hagita menetluses oleks kohtutel otstarbekas selgitada juurdepääsu taotlejale, et taotleda tuleks kohtulahendi resolutsioonis ka selle märkimist, et vastaspool on kohustatud juurdepääsu taluma. See aitaks kaasa kohtulahendi kui täitedokumendi selgusele. Sellise täpsustuse puudumine ei võta kohtulahendilt eelduslikult siiski täitedokumendi omadust. Samuti tuleb juurdepääsuks määratud maa-ala tähistada kohtulahendi resolutsioonis (ja vajaduse korral kohtulahendi lisas) täpselt, mis aitaks vältida hilisemaid uusi vaidlusi ja kohtutäituri määrata, kas juurdepääsuõigust on takistatud.

Sunniraha määramisel saab lähtuda üksnes juurdepääsust sellises ulatuses, nagu see on kohtumääruse ja selle lisaga kui täitedokumendiga kindlaks määratud. Kui täitemenetluses tekib vaidlus täitedokumendi tõlgendamise üle, siis võib TsMS § 368 lg 2 kohaselt sissenõudja või võlgnik esitada hagi teise poole vastu nõudega tuvastada, kas täitedokumendist tuleneb hagejale mingi konkreetne õigus või kohustus. Sellise nõudega tuvastushagi võib esitada täitedokumendi selgitamiseks ka muul juhul, kui täitedokumendi täitmise või toime üle on menetlusosaliste vahel tekkinud vaidlus. Tsiviilkolleegium selgitas, et TsMS § 368 lg 2 järgne hagi ei anna alust täitedokumendiks olevat kohtulahendit muuta, vaid üksnes õiguse lahendada selle sisu tõlgendamisel tekkinud vaidlus. Avalikult kasutatavale teele määratud juurdepääsu kohtulahendit võimaldab muuta TsMS § 618⁵. Nimetatud paragrahvi kohaselt võib kohus asjaolude olulisel muutumisel asjaosalise taotlusel tehtud kohtulahendit muuta, kui see on vajalik raskete tagajärgede ärahoidmiseks. TsMS § 478 lg 6 järgi võib kohus menetlusosalise taotlusel hagita menetluses tehtud menetlust lõpetavat määrust selgitada, muutmata selle sisu, kui see on vajalik määruse täitmiseks ning selgitamiseks ei saa esitada TsMS § 368 lg-s 2 nimetatud hagi.

Lisaks selgitas tsiviilkolleegium, et AÕS § 156 alusel kohtulahendiga määratud juurdepääsu kasutamise takistamise korral on võimalik TMS § 183, § 182 ja § 261 tõlgendada sissenõudja tõhusa õiguskaitse huvides selliselt, et kohtutäituri õigus täitemenetluse käigus otsustada, kas määrata võlgnikule sunniraha TMS § 183 alusel või kohaldada TMS § 182. Seda olenevalt konkreetse täitemenetluse asjaoludest ja võlgniku rikkumise iseloomust ning intensiivsusest, sh mõjust õigustatud isiku põhiõigustele.

TMS § 182 lg-s 1 on sätestatud, et kui võlgnik ei täida kohustust teha mingi toiming, mida saab teha ka kolmas isik, võib kohtutäitur lubada sissenõudjal lasta toiming teha võlgniku kulul.

⁵² RKTkm 06.06.2018, [2-17-8643/28](#).

⁵³ RKTkm 15.06.2016, [3-2-1-32-16](#), p 21.

Seega on võimalik lasta füüsiline takistus kõrvaldada kolmandal isikul ja nõuda sellest tekkinud kulud TMS § 182 lg 2 alusel võlgnikult sisse. TMS § 26¹ lg 9 kohaselt võib kohtutäitur isikule määrata sunniraha korduvalt, kuni kohustus täidetakse või sunniraha määramise kohta tehtud otsuse peale esitatakse kaebus. Sunniraha korduv määramine ei ole TMS § 26¹ lg 9 kohaselt seega kohustuslik.

Kolleegium selgitas, et kui kohtutäitur on teinud võlgnikule TMS § 26¹ lg-te 1–4 kohase sunniraha määramise hoiatuse, seejärel rakendanud sunniraha ning see ei ole viinud tulemuseni, on kohtutäituril õigus kohaldada vähemalt üldjuhul TMS § 182 ilma võlgnikule täiendavat vabatahtliku täitmise tähtaega andmata. Vabatahtlikult oli võlgnikul võimalik kohustus täita pärast sunniraha määramise hoiatuse saamist ja ka vahetult pärast sunniraha rakendamist. Kolleegium lisas, et TMS § 182 kohaldamine võib olla võlgnikku rahaliselt vähem koormav, kui korduv sunniraha määramine.

2.2.2. Pankrotimenetlusega seonduv kohtumenetlus ([2-16-9313/102](#))⁵⁴

Antud asjas esitas hageja esindaja Riigikohtule kassatsioonkaebuse ning hiljem avalduse kassatsioonkaebuse tagasi võtmiseks, kuna hageja ei soovinud selle arutamist Riigikohtus. Vahetult enne kassatsioonkaebuse esitamist kuulutati välja hageja pankrot ning pankrotihaldur teatas, et soovib astuda menetlusse hageja asemel ning ei ole nõus kassatsioonkaebusest loobumisega.

Tsiviilkolleegium märkis, et kassatsioonkaebusest loobumine ei jõustu TsMS § 684 lg-st 4 tulenevalt enne selle alusel Riigikohtu määrusega kassatsioonimenetluse lõpetamist. Seega saab kassaator ümber mõelda ja loobumistaotluse tagasi võtta, st oma menetluslikku positsiooni muuta. Sama on tsiviilkolleegium varem leidnud hagist loobumise kohta.⁵⁵ PankrS § 43 lg 1 esimese lause järgi, kui enne pankroti väljakuulutamist alanud kohtumenetluses on läbivaatamisel võlgniku teise isiku vastu esitatud hagi või muu avaldus, mis seostub pankrotivaraga, või kui võlgnik osaleb mõnes kohtumenetluses kolmanda isikuna, võib haldur astuda menetlusse oma ülesannetest tulenevalt võlgniku asemel. Kui haldur on menetlusest teadlik, kuid menetlusse ei astu, võib võlgnik sama lõike teise lause järgi jätkata hageja, avaldaja või kolmanda isikuna. Nimetatud säte ei määra kindlaks tähtaega, mille jooksul haldur võib oma ülesannetest tulenevalt võlgniku asemel menetlusse astuda. Tsiviilkolleegiumi hinnangul tuleb PankrS § 43 lg-t 1 tõlgendada selliselt, et pankrotihalduril on õigus menetlusse astuda ka juhul, kui ta seda ei tee kohe pärast seda, kui ta on menetlusest teada saanud. Sellist tõlgendust toetavad PankrS § 35 lg 1 p-d 2 ja 3. Haldur saab menetlusse astuda vaid edasiulatuvalt ega saa muuta juba tehtud menetlustoiminguid.

Enne 1. jaanuari 2010 kehtinud PankrS § 54 lg 1 järgi oli pankrotihaldur pankrotimenetluses võlgniku seaduslik esindaja, kes muu hulgas esindas võlgnikku kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes. 1. jaanuaril 2010 jõustunud PankrS § 54¹ lg 1 kolmanda lause kohaselt osaleb pankrotihaldur võlgniku asemel kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes. Kolleegium leidis, et kuigi TsMS § 218 lg 5 teise lause sõnastus lähtub PankrS-i varasemast redaktsioonist, tuleb seda tõlgendada nii, et pankrotihalduril on ka praegu õigus pankrotivaraga seotud hagimenetlustes Riigikohtus ise (st vandeadvokaadist esindajata) osaleda.

⁵⁴ RKTko 06.06.2018, [2-16-9313/102](#).

⁵⁵ RKTko 12.06.2012, [3-2-1-67-12](#), p 18.